

८

परिशिष्ट १

स्थलगत निरीक्षण

गोदावरीमा बृक्षारोपण समारोहको बिस्तृत विवरण

२० मे १९९८ को दिन, बिहान सबेरै सहभागीहरू इसिमोडको गोदावरीमा भएको परीक्षण र प्रदर्शन स्थलमा स्थलगत विविध प्रविधिहरू हेर्न बृक्षारोपण समारोहमा भाग लिन गए । तीस हेक्टर को यो जमीन काठमाडौं शहरको दक्षिणतिर अवस्थित छ र यसका थुप्रै रमाइला स्वरूपहरू छन् । यसको उचाई समुन्द्र सतहबाट १,५५० देखि १,८०० मिटरसम्म श्रेणीवद्ध रूपमा रहेको छ । हावापानी उपोष्ण देखि न्यानो शितोष्णसम्म छ । भिरालोपन ५ डिग्रीदेखि ६० डिग्रीसम्म छ । मौलिक रूपमा यहाँका वनस्पति पतझर र सदावहार जङ्गल दुवै मिसिएको छ । तर यो मासिएको छ र प्रशस्त रुखहरू काटी बुट्यान र भाडीहरूको रूपमा रहेको छ ।

आँखाले भ्याउनेसम्म देखिने वरपरको क्षेत्र या भनौं नेपालभरिकै अधिक सेरोफेरो जस्तै । यी परीक्षण र प्रदर्शनका कृयाकलापहरू हिन्दू कुश-हिमाली क्षेत्रका जनता र तिनका साथीहरूलाई रुचीलाग्दो दीगो पर्वतीय विकासका लागि विभिन्न प्रविधिहरू देखाउनु थियो । यो क्षेत्रमा खास किसिमको कृयाकलाप वा कृयाकलापहरू देखाउने दश वटा अलग-अलग थलाहरू रहेका छन् । निरीक्षणको बेलामा कार्यशाला गोष्ठीका सहभागीहरूले राम्ररी निरीक्षण गर्न पाए । पहिलो थलोमा नर्सरी क्षेत्र थियो अनि प्लास्टिक फिल्म प्रविधि, एउटा मौरीपालन स्थल, पलोनिया (*Paulownia*) वृक्षवाटिका, लघु पशुपालन, खसी, बाख्रा र उच्च गुणयुक्त ऊन दिने अङ्गोरा खरायोहरू त्यसमा समावेश थिए । अरु थलाहरूमा वागवानी, जैविक (कम्पोस्ट) मल, प्राकृतिक वन र भाडीहरूको व्यवस्थापन र पानी संकलन

देखाइएको थियो । हेजरोमा भुस्सा घाँसहरू र दाउराको रूखका जातिहरू पनि हुर्केका थिए ।

बृक्षारोपण समारोह

इसिमोडका महानिर्देशक श्री इग्बर्ट पेलिङ्गले सबैलाई स्वागत गर्नु भयो र कार्यशाला गोष्ठीको व्यस्त-तालिकाबाट समय मिलाएर यो स्थलगत निरीक्षण समावेश गरेकोमा खुशी व्यक्त गर्नु भयो । उहाँले संक्षिप्त रूपमा प्रदर्शन स्थलको महत्वको बारेमा बोल्नु भयो । यद्यपि यहाँका स्थानीय किसानहरूले जमीनको प्रयोग गरे जस्तै गरी, यी थलाहरू प्रयोग गरिएका थिएनन् तर केही मात्रामा स्थानीय किसानका तरीकाहरूलाई पनि अपनाइएको थियो । उदाहरण स्वरूप, पहाडी क्षेत्रमा भू-क्षयलाई सबभन्दा ठूलो समस्या मानिन्छ । यसलाई रोक्न मानिसहरूले जमीनलाई गद्दा-गद्दाको रूपमा प्रयोग गर्छन् । इसिमोडले पनि यो प्रविधिलाई देखाउन “हरित गद्दा” को पद्धति अपनाएको थियो ।

बृक्षाबाटिकाका लागि भारतीय नरम र भाडीका रूखहरू रोजिएका थिए जुन

उपयोगी वनस्पति हुन् र यो फर्निचर बनाउनका लागि प्रयोग गर्न सकिन्छ । व्यक्तिगत किसानहरूलाई पनि यो रूख काम लाग्दो छ । यो रूख बिभिन्न परिस्थितिमा पनि बाँच्न सक्दछ । श्री पेलिङ्गले सहभागीहरूले फेरि यी थलाहरूको निरीक्षण गर्दा रूखहरू हुर्किरहेका र रूखहरू रोप्ने देशका प्रतिनिधिहरूको नामहरू यी रूखहरूमा टाँसेका देखेन, भन्नु भयो ।

बृक्षारोपण समारोह सम्पूर्ण मानवजातिका लागि मुक्त र उज्ज्वल भविष्यको शुभ-कामना भरिएका प्रार्थना र कविताहरू बाचन गर्दै अगाडि बढ्यो ।

प्रार्थनाहरू गरिसकेपछि सबैजना बृक्षारोपण गर्ने ठाउँमा गए । विरुवाहरू कार्यशाला गोष्ठीका सहभागीहरूको नामहरू टाँसेर पहिल्यै तयार पारेर राखिएका थिए । बृक्षारोपण गरिसकेपछि सबैजना चिया, खाजा खान र समूह तस्विर लिन इसिमोडको परीक्षण र प्रदर्शन स्थलतिर प्रस्थान गरे । त्यसपछि तिनीहरू भिरालो जमीनमा खेती गर्ने उपयुक्त प्रविधि (SALT) को तरीका हेर्ने थलोमा गए ।

गोदावरी स्थलको प्रतिक्रिया सूचना

खगेन्द्र सिक्तेल

इसिमोडको प्रदर्शन स्थल सबै सुविधाहरूले सुसम्पन्न छ । त्यस्तै आर्थिक चाँजोपाँजो मिलाउन सके हाम्रा जिल्लाहरूमा पनि त्यस्ता स्थलहरू बनाउन सक्छौं ।

पुस्किन फर्तियाल

हामीले बडिखेलमा जे देख्यौं र आज जे देख्यौं ती दुइटै अलग-अलग कुराहरू

इसिमोडका
महानिर्देशक,
श्री इग्बर्ट पेलिङ्ग,
इसिमोडको प्रदर्शनी
स्थल, गोदावरी,
ललितपुर, नेपालमा
बृक्षारोपण कार्यक्रममा
सहभागी हुँदै

गीताञ्जली

जहाँ मन निर्भय छ र शिर माथि उठेको छ
 जहाँ ज्ञान मुक्त छ
 जहाँ संसार साँगुरा घरेलु पर्खालहरूले खण्ड-खण्डमा टुक्रिएको छैन
 जहाँ शब्दहरू सत्यको गहिराईबाट आउँछन्
 जहाँ थकानहीन प्रयत्नहरूले पूर्णतातिर आफ्ना बाहुहरू तन्काउँछन्
 जहाँ कारणको सङ्गो खोली उराठलाग्दो मरुभूमिको मृत-स्वभावको
 बालुवामा भड्किदैन
 जहाँ मन तपाईँद्वारा डोऱ्याइएको छ एकदमै फराकिलो विचार
 र कार्यतिर-
 स्वतन्त्रताको स्वर्गतिर मेरो हिन्दू कुश-हिमालयलाई बिउँभन देऊ ।

रविन्द्रनाथ टेगोरको 'गीताञ्जली' बाट संयोजित

सबै धर्मावलम्बीहरूको प्रार्थना

तपाईं हुनु हुन्छ नारायण, महान् व्यक्ति र गुरु हुनु हुन्छ तपाईं
 तपाईं हुनु हुन्छ सिद्ध, बुद्ध, गणेश र अग्नि
 ब्रम्हा, मज्द, शक्तिशाली महान्, क्राइष्ट, भगवान र पिता हुनु हुन्छ तपाईं
 रुद्र, विष्णु, राम, कृष्ण हुनु हुन्छ तपाईं, रहिम र ताओ
 बासुदेव, चित्तानन्द हुनु हुन्छ तपाईं
 तपाईं कसैसंग दाँज नसकिने, चीरकाली स्वयं सिर्जित ।

हुन् । बडिखेलको वन स्थानीय
 मानिसहरूद्वारा व्यवस्थित गरिएको थियो र
 गोदावरी स्थल चाहिँ बैज्ञानिक तरिकाले
 व्यवस्थित छ । सबभन्दा सफलतम
 उदाहरणहरू अफ्नाएर हामी दुबै तरिकाबाट
 फाइदा लिन सक्छौं । समुदायका जनता
 या बैज्ञानिक व्यक्तिहरू जोसुकै संलग्न
 भएका हुन् यसले केही फरक पार्दैन, यदि
 कुनै पद्धति, बढी कामलाग्दो छ भने हामी
 त्यसलाई सजिलै अफ्नाउन सक्छौं ।

शैलारानी रावत

गोदावरी (प्रदर्शन) स्थल हेरेपछि मेरो
 मनमा धेरै विचारहरू उठे । छेउ-छेउमा
 बाँसका लट्टीहरूले बनाइएका सिंढीहरूले
 मलाई खुबै प्रभावित पारे । हामीले
 भिरालो जग्गामा खेती गर्ने उपयुक्त प्रविधि
 (SALT) पद्धति र भिरालोमा गद्दा-गद्दा
 पारेर खेती गर्ने पद्धति पनि सिक्न्यौं ।

वन खासगरेर समुदायका निम्ति खुल्ला
 छोडिन्छ, जसले गर्दा उनीहरू वनभित्र

संकल्प

हे नम्रताका महासागर
गरीब र असहायका कुटीबासी
गङ्गा, यमुना, ब्रम्हपुत्रले सिंचित गरिएको
यो पवित्र क्षेत्रमा
हजुरलाई जहाँकही प्राप्त गर्न मद्दत गर्नु होस् ।

हामीलाई दिनु होस्, ग्रहणशीलता र स्वतन्त्र हृदय
हामीलाई तपाईंको विनम्रता दिनु होस्
दिनु होस् शक्ति र उत्सुक्ता
हिन्दू कुशका जनताहरूसित मिलन गर्न

जब मानिसहरूले आफूलाई केही पनि नभएर प्रस्तुत गर्छन्
तब आउनु हुन्छ तपाईं उनीहरूलाई मद्दत गर्न

हामीलाई उनीहरूबाट कहिल्यै नछुटिने वर दिनु होस्
जसलाई हामी सेवक र साथी भएर सेवा गर्न चाहन्छौं
हामीलाई त्याग र विनम्रताको प्रतिकमा कुँदनुस् -
जसले हामी बनौं समझदार र माया गर्न सकौं यो क्षेत्रलाई अभ

जान्छन् सुकेका काठहरू, भिजाहरू र
वालन मिल्ने वा अन्य कुराहरूमा उपयोग
गर्न मिल्ने पतकरहरू लिएर आउँछन् के
इसिमोडको जमीन सुक्खा, काठ, र घाँस
बटुल्न स्थानीय वासिन्दाहरूका लागि
खुल्ला छ ?

भूमिरमण नेपाल,
हरियाली संगित
समूहको परिचय दिदै

मैले के कुरा पनि चाल पाएँ भने
पहाडको एकातिर हराभरा हरियाली
बनाइँदै थियो तर त्यही पहाडको अर्कोतिर
चाहीँ मार्बलको खानीमा डड्डड विस्फोट
गरिँदै थियो । यसका लागि केही त गर्ने
पर्छ, आँखाले भ्याउन सक्ने जति सबै
ठाउँको हरियाली सुरक्षित होस् भनेर
आफूले काम गरिरहेको पहाडको बारेमा
इसिमोडले ख्याल गर्नु पर्छ ।

सुभाष मेन्धुपुरकर

सबैलाई राम्रै थाहा भएको कुरा हो, हिन्दू
कुश-हिमालमा महिलाहरू घरमा, जमीनमा
धेरै घण्टा काम गर्छन् र वनमा पनि
जान्छन् । तर मैले प्रदर्शन स्थलको एउटा
ल्फीप चार्टमा भने जमीनमा काम

एघार शपथ

अहिंसा
सत्य
नचोर्ने
ब्रम्हचर्य
लोभ नगर्ने
शारीरिक श्रम
समता
निर्भयता
धार्मिक स्वतन्त्रता
राष्ट्रियता
नम्रता

यी हुन् अप्नाउन योग्य गुणहरु

गरिरहेका पुरुषहरु चाहिं थुप्रै, तर स्वास्नीमानिसहरु चाहिं नगण्य देखिं । पहाडी प्राकृतिक स्रोतहरुको व्यवस्थापनमा महिलाहरुको भूमिकालाई ठीक-ठीक तरिकाले देखाउनका लागि यो गल्तीलाई सच्याउन म सल्लाह दिन चाहन्छु ।

सरोकार समूह (Stakeholder) अध्ययन समूहहरु

कार्यशाला गोष्ठीमा प्रतिनिधित्व गर्ने तीन मुख्य सरोकार समूहहरु स्थानीय रुपमा निर्वाचित नेताहरु; समुदाय- आधारित संस्थाहरु; गैर-सरकारी संस्थाहरु; र सरकारी संस्थाहरु र प्राज्ञ संस्थाहरु थिए ।

हिन्दू कुश-हिमालका विभिन्न देशहरु र क्षेत्रहरुका आफ्ना साथीहरुबाट बढीभन्दा बढी सिक्ने सुअवसर मिलोस् भनेर यी तीन सरोकार समूहहरुका सदस्यहरुबीच

छलफल चलाउन अर्को अलग्गै सत्रको आयोजना गरिएको थियो । एक अर्कोसंग अन्तरक्रियाको अवसर मिलोस् भनेर यो सङ्गठनात्मक तर अनौपचारिक तरिकाको बसाई थियो, जसले गर्दा समान समूह अनुभव र कार्यशाला गोष्ठीमा उठेका दिमागै खल्बल्याउने सवालहरुका बारेमा बिचार आदान-प्रदान गर्न सकिन्थ्यो ।

सरोकार समूह अध्ययन समूहको विषय थियो- 'सामुदायिक वन व्यवस्थापनमा स्थानीय रुपमा निर्वाचित संस्थाहरुलाई सक्रिय गराउने राष्ट्रिय र क्षेत्रीय रणनीतिहरु' अनि छलफलका निम्ति (सूक्ष्म) निर्देशनहरु तयार गरिएका थिए । निर्देशनहरुको शुरुवात् चाहिं दीगो पर्वतीय विकास र समुदाय आधारित वन व्यवस्थापनको सफलताको लागि कार्यशाला गोष्ठीमा प्रतिनिधित्व गरिरहेका विभिन्न सरोकार समूहहरुबीचको आपसी

सहयोग आवश्यक छ भन्ने कुराको जानकारीबाट गरिएको थियो । सबै सरोकार समूहहरू समुदायहरूलाई आफ्नो-आफ्नो जीवन सम्हाल्न बढी क्षमता प्रदान गरेर, न्यायपरायण, गरीबहरूको पक्षधर र वातावरणको महत्वप्रति सजग रहने विकासको खोजी गरेर एक अर्कोसंग मिलेर पर्वतीय महिला र पुरुषहरूलाई उच्च किसिमको गुणात्मक जीवन उपलब्ध गराउन मरिमेटरहेछन्।

सबै सरोकार समूह छलफल समूहलाई निम्न प्रकारका कार्यहरू छुट्टयाइएका थिए

- समुदाय आधारित वन व्यवस्थापनमा दीगोपन प्राप्त गर्न तपाईंहरूको समूहको भूमिका ठम्याउनु,
- गरीब र सुविधाविपन्न समूहहरूलाई वन सम्पदाको समान अधिकार प्रदान गर्न गर्नु पर्ने सम्पर्कहरूलाई ठम्याउनु,
- ठीक-ठीक नीति र व्यवहारहरू विकास गराउन समूहको भूमिका ठम्याउनु,
- पारदर्शिता र जवाफदेहीका सिद्धान्तहरूलाई अभि बढी प्रोत्साहित गर्न सबभन्दा उपयुक्त व्यवहारहरू ठम्याउनु,
- र यी सवालहरूलाई स्थानीय, राष्ट्रिय,

कार्यशाला गोष्ठीकै सहभागीहरूको लागि भनेर तयार गरिएको र प्रदर्शन गरिएको सडक नाटकको एक फलक

र अन्तर्राष्ट्रिय रुपमा निरन्तरता दिने तरिकाहरू ठम्याउनु ।

सरोकार समूह अध्ययन समूहको प्रस्तुति

सरोकार समूह अध्ययन समूहको प्रस्तुतिहरूबाट पहिलो पूर्ण सत्र शुरु भयो ।

सरकारी संस्था, गैर-सरकारी संस्था र प्राज्ञिक संस्थाहरूको भूमिका एस. श्रीधरद्वारा प्रस्तुत

समूह सदस्यहरू

१. एम.एम. खान
२. राकेश शर्मा
३. पुश्किन फर्तियाल
४. आदर्श बाला
५. सुभाष मेन्धपुरकार
६. मोहम्मद इकबाल
७. अलि गोहर
८. विजयराज पौडेल
९. महेशहरी आचार्य
१०. सूर्यप्रसाद अधिकारी
११. प्रकाश माथेमा
१२. बर्ण बहादुर थापा
१३. जुनेली श्रेष्ठ
१४. सबिना कुमारी भट्टराई
१५. योको वातानावे
१६. अहमद् आफजल
१७. एस. श्रीधर

सरकारी सङ्गठनहरू

नियन्त्रण गर्ने, शासन गर्ने र आर्थिक कारोवार गर्ने संस्थाबाट सक्रीय र सकारात्मक सेवा प्रदान गर्ने संख्याको

रूपमा आफ्नो भूमिका बदलिएको कुरालाई सरकारी संस्थाहरूले बुझ्नु पर्छ्यो । तिनीहरूले स्रोतमाथिको आफ्नो स्वामित्व समुदायलाई हस्तान्तरण गर्नु पर्छ्यो । विभिन्न क्षेत्रहरू जसमा सरकारी संस्थाहरू सहयोगी हुन सक्थे ती कुराहरू ठम्याइयो ।

- समुदायको सहभागिता र नियन्त्रणलाई प्रोत्साहित गर्ने ऐनको रचना र व्यवस्था गर्नु, कानूनी सहयोग दिनु
- विकास प्रकृत्यामा समुदायका सदस्यहरूको अभि सक्तीय भूमिकाको निम्ति शक्ति निर्माण गर्नु
- सहभागिताको विकास प्रकृत्यालाई अगाडि बढाउने प्रासंगिक अनुसन्धान र कार्यहरू ठम्याउनु र तिनीहरूलाई सक्रीय बनाउन प्रोत्साहित गर्नु
- संस्थाव्यापी अन्तर-क्रिया र अनुभवको आदान-प्रदानले विभिन्न अधिकारीहरूको भूमिकालाई प्रष्ट पार्नु र बढाउनु
- स्थानीय समूहहरूलाई निर्णय लिने प्रक्रियाहरूमा मद्दत गर्नु
- स्थानीय संस्थाहरूबीच पारस्परिक सहयोग गर्न सजिलो पार्नु
- मतभेदहरूको विश्लेषणमा सक्रीय र वस्तुगत तटस्थताको भूमिका निर्वाह गर्नु

गैर-सरकारी संस्थाहरू र प्राज्ञिक संस्थाहरू

गैर-सरकारी संस्थाहरू र प्राज्ञिक संस्थाहरूद्वारा मध्यस्थता र सहयोगका क्षेत्रहरूमा गरिनु पर्ने विभिन्न कार्यहरू ठम्याइए

- सहभागितात्मक अनुसन्धान
- समुदाय-आधारित कृत्याकलापहरू
- उच्चम विकास र सहयोग
- सहकमीहरू र संस्थाहरूबीच विस्तृत रूपमा प्रलेखन र संचार
- वकालत, कानूनी सहयोग र स्थानीय अधिकारको संरक्षण
- सबै स्थानीय सरोकार समूहहरूबीच मुनाफा उचित वितरणमा सहयोग र निश्चय गर्नु
- मतभेदहरूको विश्लेषणमा सक्रीय र तटस्थ भूमिका निर्वाह गर्नु
- विकास प्रक्रियामा समुदायका सदस्यहरूद्वारा अभि सशक्त भूमिका निर्वाह गर्ने क्षमताको निर्माण गर्न सक्षम बनाउनु

समुदाय-आधारित संस्थाहरूको भूमिका कुलभूषण उपमन्यूद्वारा प्रस्तुत

समूह सदस्यहरू

१. शावित्री देवी विष्ट
२. बोनीदेवी चौहान
३. रमेश पहाडी
४. चण्डी प्रसाद भाट
५. राधा भाट
६. कुलभूषण उपमन्यू
७. सत्य प्रशन्न
८. जे.एस. गुलेरिया
९. रामकी देवी
१०. जस्सु देवी
११. हेम गइरोला
१२. अहमद अफजाल
१३. शाफा अलि
१४. जोहरा खानुम

कार्यशाला गोष्ठीको
उद्घाटनमा वन विभाग,
नेपालका वरिष्ठ
कर्मचारीहरू (अधिकृतहरू)

१५. वि.पि. श्रेष्ठ
१६. भूमिरमण नेपाल
१७. अप्सरा चापागाई
१८. मोहन माया प्याकुरेल
१९. मुरारी खनाल
२०. माया देबी खनाल
२१. भिमलाल सुवेदी
२२. ईश्वरा पोखरेल
२३. सविता पोखरेल
२४. बिन्दु कुमारी मिश्र
२५. देबी अधिकारी
२६. बाल कृष्ण खत्री
२७. कुल बहादुर केसी
२८. कमलादेवी
२९. आरती श्रेष्ठ
३०. बसन्ती बेन

१. समुदाय-आधारित दीगो वन तथा प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापनका आवश्यकताहरू:

- बिभिन्न संस्थाका प्रतिनिधिहरूद्वारा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरूका लागि दीर्घ र अल्पावधि योजना गरिनु पर्छ ।
- सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरू बनाएपछि गरीब, सुविधाहीन वर्ग,

जातीय समूह र स्वास्नीमानिसहरूलाई सहभागितामा समान अवसर दिइनु पर्छ र आधिकारिक पदहरूमा नियुक्त गरिनु पर्छ ।

- स्थानीय मानिसहरूका आवश्यकताहरूसँग सम्बन्धित उद्योगहरूको स्थापना गर्दा सामाजिक आर्थिक तहका मानिसहरूसँग सर-सल्लाह गरिनु पर्छ ।
 - सबै कार्यक्रमहरूलाई राम्ररी लागू गर्न त्यो क्षेत्रका उपभोक्ताहरूलाई खास-खास नीतिहरूका फाइदा र बेफाइदा बारे जानकारी गराइनु पर्छ ।
 - उमभोक्ता समूहका सदस्यहरूलाई सोझै आर्थिक लाभ हुने कार्यक्रमहरू लागू गरिनु पर्छ ।
 - शोषित वर्गहरू र महिलाहरूबीच आदर-भाव संचार गरिनु पर्छ ।
 - सरकारी संस्था, गैर-सरकारी संस्था र स्थानीय रूपमा निर्वाचित संस्थाहरूबीच पारस्परिक सहयोग स्थापना गरिनु पर्छ ।
२. वन सम्पदा उपयोगका लागि गरीब र सुविधाबिपन्न वर्गहरूलाई समान अवसरहरू:

- नीतिहरू निर्माण गर्दा सबै वर्गहरूले भाग लिनु पर्छ ।
 - तालीमी-कार्यक्रम, कार्यशाला गोष्ठी, स्थलगत निरीक्षण, आर्थिक आधारिक कार्यक्रम आयोजना गरिनु पर्छ ।
३. उपयुक्त नीति र प्रयोगहरूको विकास
- नीति तर्जुमा गर्दा र कार्यक्रमहरू लागू गर्दा स्थानीय मानिसहरूको आवश्यकता

- र ईच्छाहरूलाई ख्याल गरिनु पथ्यो ।
- अहिलेको मनस्थितिलाई बदल्न संस्थाहरूले र व्यक्तिहरूले तत्परता लिनु पथ्यो ।

४. उत्तरदायिता र पारदर्शिता

- संस्थागत विकाससंग सम्बन्धित कार्यहरू जन-संस्थाहरूबाट शुरु गर्नु पथ्यो ।
- सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहका नेता र प्रतिनिधिहरूले सदस्यहरूलाई आर्थिक विवरण प्रस्तुत गर्नु पथ्यो ।

५. स्थानीय, राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय-स्तरको प्रक्रियाहरू

- स्थानीय-स्तरका समस्याहरू समाधान गर्न स्थानीय-स्तरका संस्थाहरूले दबाब समूहको काम गर्नु पथ्यो ।
- हिन्दू कुश-हिमाली क्षेत्रका समस्याहरू ठम्याउन हिमवन्ती जस्तो नेटवर्क (कार्यजालो) स्थापना गर्नु पथ्यो । यससंग सम्बन्धित संस्थाहरूले यसमा तत्परता लिनु पथ्यो ।

स्थानीय रूपमा निर्वाचित संस्थाहरूको

भूमिका

श्री रमन देबीबाट प्रस्तुत

समूह सदस्यहरू

- हिमादेवी राणा
- कलावती देवी रावत
- रैजा चौधरी
- शैल रानी रावत
- रतन चन्द
- शुकदेव विश्वप्रेमी

- रमन देवी
- अमित मित्र
- हैदर खान
- एच.पी. न्यौपाने
- लक्ष्मी भण्डारी
- धन बहादुर तामाङ
- घण्ट प्रसाद नेपाल
- छोड्बा लामा
- अम्बर बहादुर पहाारी
- गणेश श्रेष्ठ
- गुमनध्वज कुँवर
- बहादुर रोकाया
- तुलसी प्रसाद न्यौपाने
- रामशरण घिमिरे
- लालकुमार केसी
- कृष्ण प्रसाद सापकोटा
- गणेश प्रसाद तिमिल्सिना
- माधव पौडेल
- राजेन्द्र पोखरेल
- किशोरचन्द्र दुलाल
- कुमार भोमजन
- एस. नेपाल
- विजयराज पौड्याल
- सानु कुमार श्रेष्ठ
- श्याम घिमिरे

मुख्य विवादहरू

- स्थानीय संस्थाहरूमा निर्वाचित प्रतिनिधिहरूले गाउँ-स्तरका स्वशासित समूहहरूको मद्दतद्वारा ग्राम सभाको स्थापना गर्नु पथ्यो । प्राकृतिक स्रोतहरूमा आधारित जनताहरूका लागि वन व्यवस्थापनसंग सम्बन्धित आय-आर्जन कार्यक्रम स्थापना र लागू गर्न सक्नु पथ्यो ।
- सामाजिक र आर्थिक रूपमा कमजोर

- मानिसहरूलाई भाग लिन प्रोत्साहित गर्नु पर्छ्यो । उनीहरूका लागि विशेष व्यवस्था गरिनु पर्छ्यो ।
- कार्यक्रमका कामहरूलाई उपयुक्त बनाउन गाउँ-स्तरमा ग्राम सभा सदस्यहरूले, उपभोक्ता समूहहरूले, स्थानीय रूपमा निर्वाचित संस्थाहरूले र अरु संस्थाहरूले आ-आफना कार्यभागहरूलाई पारदर्शी रूपमा मिलेर काम गर्नु पर्छ्यो । गाउँ-स्तरका लागि निर्माण गरिएका कार्यक्रमहरू गाउँ-स्तरमै लागू गर्नु पर्छ्यो । यी कार्यक्रमहरू जनमुखी कार्यक्रम हुनु पर्छ्यो ।
 - स्थानीय निर्वाचन प्रजातान्त्रिक पद्धतिद्वारा गरिनु पर्छ्यो र गाउँसभालाई गाउँ र वडा-स्तरमा निर्माण गरिनु पर्छ्यो र ग्राम सभाद्वारा नै योजना र कार्यक्रमहरू बनाएर लागू गरिनु

पर्छ्यो ।

- महिलाहरूलाई र सुविधाविपन्न वर्गहरूलाई कानूनतः सदस्यता दिएर निर्णायक स्थानमा बस्न प्रोत्साहित गर्नु पर्छ्यो ।

अपरान्धमा सहभागीहरू राष्ट्रिय र उप-राष्ट्रिय योजनाहरू तर्जुमा गर्न र रणनीतिहरूका बारेमा छलफल गर्न देशीय समूहमा बिभाजित भए । उक्त सत्रमा सहभागीहरूलाई आ-आफना देशका बिभिन्न तहका रणनीतिहरूका बारेमा छलफल गर्न अनुरोध गरियो ।

- व्यक्ति
- संस्थाहरूको रूपमा
- राज्य-स्तरको रूपमा
- अन्तरदेशीय-स्तरको रूपमा

परिशिष्ट २
सहभागीहरूको सूची

नं.	देश	नाम	ठेगाना
१.	बङ्गलादेश	प्रो. एम.एम. खान	जन प्रशासनको विभाग ढाका विश्वविद्यालय ढाका १००० बङ्गलादेश फ्याक्स नं. ८८०-२-८६५५८३ टेलिफोन नं. (८८०२) ८६१४११
२.	भारत	श्री राकेश शर्मा	अतिरिक्त निर्देशक उत्तर प्रदेश एकेडेमी अफ एडमिनिस्ट्रेशन नैनीताल, २६३००१ उत्तर प्रदेश, भारत फ्याक्स नं. २६२८० टेलिफोन नं. ३६१४९, ३५५६६
३.	भारत	डा. पुश्किन फर्तियाल	प्रोजेक्ट मेनेजर माउण्टेन डेभलपमेन्ट, एल डि एस पहाडी विकास उत्तर प्रदेश एकेडेमी अफ एडमिनिस्ट्रेशन नैनीताल, २६३००१ उत्तर प्रदेश, भारत फ्याक्स नं. ३६२८०, ३६२६० टेलिफोन नं. ३६१४९
४.	भारत	श्रीमती शावित्री देबी बिष्ट	सरपञ्च वन पञ्चायत गोपेश्वर, उत्तर प्रदेश
५.	भारत	श्रीमती बोनीदेबी चौहान	सरपञ्च वन पञ्चायत वन पञ्चायत, उर्गाम पि.ओ. उर्गाम C/O जोशी मठ जिल्ला: चमोली २४६४०२ उत्तर प्रदेश

६.	भारत	श्रीमती हेमादेबी राणा	प्रधान भिलेज पञ्चायत दोगरी-कन्दाई, पि.ओ. तड्सा जिल्ला चमोली २४६४०१
७.	भारत	श्रीमती कलाबती देबी रावत	सभापति महिला मंगल दल बछेर, पि.ओ. बछेर जिल्ला चमोली २४६४०१
८.	भारत	श्रीमती रैजा चौधरी	सभापति पोखरी जिल्ला, चमोली २४६४७३ उत्तर प्रदेश टेलिफोन नं. ०१३७२५३३०३
९.	भारत	श्रीमती शैलारानी रावत	सभापति महिला जागृत संस्थान अगस्त्यमुनि जिल्ला रुद्र प्रयाग २४६४२१ टेलिफोन नं. ०१३७२३६२०६ (निवास) २६२८८ (अफिस)
१०.	भारत	श्री रमेश पहाडी	दासोली ग्राम स्वराज्य मण्डल गोपेश्वर, चमोली २४६४०१ भारत टेलिफोन नं. ०१३७२५२१८३
११.	भारत	श्री चण्डी प्रसाद भाट	दासोली ग्राम स्वराज्य मण्डल गोपेश्वर, चमोली २४६४०१ भारत टेलिफोन नं. ०१३७२५२१८३
१२.	भारत	श्री बसन्ती	दासोली ग्राम स्वराज्य मण्डल गोपेश्वर, चमोली २४६४०१ भारत टेलिफोन नं. ०१३७२५२१८३
१३.	भारत	श्री राधा भाट	हिमालयन सेवा संघ (अफिस) १५ राजघाट कोलोनी, राजघाट नयाँ दिल्ली ११०००२

			लक्ष्मी आश्रम (निवास) कौसानी, जिल्ला: अलमोरा यु.पी. २६३६३९ ०११ ३३१९६८५ (अफिस) ०५९६२ ४५००३ (निवास)
१४.	भारत	श्री रतन चन्द	सोसाइटी फर हरल डेभलपमेन्ट एण्ड एक्सन (एस आर डि ए) थलथुखोर १७६१२२ जिल्ला: मण्डी, एच पी
१५.	भारत	श्री सुखदेव विश्वप्रेमी	हरल टेक्नोलोजी डेभलपमेन्ट सेन्टर (आर टि डि सी) राजगढ १७५०२७, मन्दी, एच पी भारत
१६.	भारत	श्री कुलभूषण उपमन्यू	हरल टेक्नोलोजी डेभलपमेन्ट सेन्टर (आर टि डि सी) राजगढ १७५०२७, मन्दी, एच पी भारत
१७.	भारत	श्री सत्य प्रसन्न	नवरचना टिका ऐमा, पालमपुर १७६०६१ हिमाञ्चल प्रदेश
१८.	भारत	श्री आदर्श बाला	उपसभापति समृद्धि महिला ग्रामोद्योग सङ्गठन भि पि ओ हलडरा-कोना, तहसिल पालमपुर जिल्ला: काङ्ग्रा एच.पी १७६०९३
१९.	भारत	श्री जोगिन्दर सिंह गुलेरिया	काङ्ग्रा फोरेष्ट कोअपरेटिभ्स टीका ऐमा, पालमपुर काङ्ग्रा, एच.पी.

२०.	भारत	श्री सुभाष मेन्धपुरकार	सुत्र पि.ओ. जगजित नगर मार्फत्-जुब्बेर जिल्ला: सोलन, एच.पी. टे ९१-१७९२-८३७२५ र ८३७३४ फ्याक्स नं. ९१-१७९२-८३७३४
२१.	भारत	श्री रमन देबी	प्रधान ग्राम पञ्चायत दरोही जिल्ला: हमिरपुर, एच.पी.
२२.	भारत	श्री रम्की देबी	सदस्य महिला मण्डल, राजपुरी पि.ओ. जल्ली, जिल्ला: सोलन एच.पि. १७३२०९, भारत
२३.	भारत	श्री अमित मित्र	बि २७७ सरिता विहार नयाँ दिल्ली ११००४४ भारत फ्याक्स नं. ६९४०३८५ फोन नं. ६९४०३८५
२४.	भारत	श्री जस्सु देबी	सभापति महिला मण्डल, बथेरी जिल्ला: मण्डी हिमाचल प्रदेश, भारत फोन.नं: ८८३०१
२५.	भारत	श्री हेम गइरोला	एकडेमी फर माउन्टेन इन्भाइरोनिक्स १११/२-१ राजपुर रोड पि.ओ. वक्स १८९ देहरादून, भारत फ्याक्स ९१-०१३५-७४९५६०
२६.	भारत	डा. बि. पि. मैथानी	सदस्य संयोजक सि.ए.पि.ए. आर.टि. (एन.इ.जेड) अशोक पथ, वशिष्ठ रोड सुर्भे, गुवाहटी-२८, आसाम, भारत फ्याक्स ९१-०३६१-५६८३६८

२७.	भारत	श्री आर श्रीधर	निर्देशक एकडेमी फर माउन्टेन इन्भाइरोनिक्स १११/२ १ राजपुर रोड पि.ओ. बक्स १८९ देहरादून, भारत फ्याक्स नं. ९१-०१३५-७४७३६४ टेलिफोन नं. ९१-०१३५-७४९५६० email: mountenv@delz.vsnl.net.in
१.	पाकिस्तान	श्री अहमद अफजाल	गभरनेन्स रिसोर्स फ्यासिलिटी युएनडिपी १०सौ फोर साउदी पाक टावर इस्लामाबाद, पाकिस्तान टेलिफोन नं. ९१-९२५१-८२१८१६ फ्यास नं. ९१-९२५१-२७९०८०
२.	पाकिस्तान	श्री हैदर खान	फरेष्ट एडभाइजर टु लोकल गभर्मेन्ट रिप्रिजेन्टेटिव नर्थन एरिया काउन्सिल
३.	पाकिस्तान	श्री मोहमद इकवाल	डिभिजनल फोरेष्ट अफिसर
४.	पाकिस्तान	श्री शाफा अली	मेम्बर (सदस्य) भिलेज अर्गनाइजेसन, चाल्ट
५.	पाकिस्तान	श्री जुह्वा खानुम	फोरेष्टर ए के आर एस पी
६.	पाकिस्तान	श्री अलि गोहर	म्यानेजर नेचुरल रिसोर्स ट्रेनिड सपोर्ट युनिट, ए के आर एस पी गिलगिट
१.	नेपाल	श्री एच. पी. न्यौपाने	सभापति एफ इ सि ओ एफ यु एन पुरानो वानेश्वर पि.ओ बक्स ५७२३, काठमाडौं टेलिफोन नं. ४८५२६३, ४८८०९२ (निवास) फ्याक्स नं. ४८५२६२

२.	नेपाल	श्री लक्ष्मी भण्डारी	गाम्चा वन उपभोक्ता समूह मार्फत्-एफ इ सि ओ एफ यु एन पुरानो बानेश्वर पि.ओ वक्स ५७२३, काठमाडौं टेलिफोन नं. ९७७-१-४८५२६३, फ्याक्स नं. ९७७-१-४८५२६२
३.	नेपाल	श्री धन बहादुर तामाङ्ग	सभापति मगपौवा गा वि स जिल्ला: दोलखा जनकपुर, नेपाल
४.	नेपाल	श्री बि.पी. श्रेष्ठ	राम बजार वन उपभोक्ता समूह ओखलढुङ्गा ५ नेपाल मार्फत्-एफ इ सि ओ एफ यु एन पुरानो बानेश्वर पि.ओ वक्स ५७२३, काठमाडौं टेलिफोन नं. ९७७-१-४८५२६३, फ्याक्स नं. ९७७-१-४८५२६२
५.	नेपाल	श्री भूमिरमण नेपाल	जिल्ला अदालत धादिङ्ग, नेपाल टेलिफोन नं. ९७७-०१०-२०१३१
६.	नेपाल	श्री अप्सरा चापागाईं	एफ इ सि ओ एफ यु एन पुरानो बानेश्वर पि.ओ वक्स ५७२३, काठमाडौं टेलिफोन नं. ९७७-१-४८५२६३, फ्याक्स नं. ९७७-१-४८५२६२
७.	नेपाल	श्री मोहनमाया प्याकुरेल	नौलो पोखेरी वन उपभोक्ता समूह बसन्तमाला-४, दैलेख, नेपाल टेलिफोन नं. ९७७-०८९-२९३१६
८.	नेपाल	श्री घण्ट प्रसाद	मदन पोखरा पाल्पा, नेपाल
९.	नेपाल	श्री चोड्वा लामा	बाम्ती गाउँ विकास समिति रामेछाप, नेपाल टेलिफोन नं. ९७७-०४८-२९३००

१०.	नेपाल	श्री मुरारी खनाल	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह तामागढी, निजगड बारा, नेपाल
११.	नेपाल	श्री अम्बर बहादुर पहारी	सभापति मासडाँडा वन उपभोक्ता समूह बडीखेल, गोदावरी ललितपुर
१२.	नेपाल	श्री गणेश श्रेष्ठ	सभापति बोखिम गाउँ विकास समिति भोजपुर, नेपाल टेलिफोन नं. ९७७-०२९-२०२२६
१३.	नेपाल	श्री गुमनध्वज कुँवर	सभापति चौवासा गाउँ विकास समिति वार्ड नं-५, काभ्रेपलाञ्चोक टेलिफोन नं. ९७७-०११-६२०५४
१४.	नेपाल	श्री माया देबी खनाल	सभापति हिमावन्ती पुरानो बानेश्वर पि.ओ वक्स ५७२३, काठमाडौं टेलिफोन नं. ९७७-१-४८५२६३, फ्याक्स नं. ९७७-१-४८५२६२
१५.	नेपाल	श्री भीम लाल सुवेदी	एफ इ सि ओ एफ यु एन पुरानो बानेश्वर, काठमाडौं पि.ओ वक्स ५७२३, काठमाडौं टेलिफोन नं. ९७७-१-४८५२६३, फ्याक्स नं. ९७७-१-४८५२६२
१६.	नेपाल	श्री बहादुर रोकाया	सदस्य जिल्ला विकास समिति कंचनपुर, महाकाली अंचल, नेपाल टेलिफोन नं. ९७७-०९९-२११४७ फ्याक्स नं. ९७७-०९९-२११४८
१७.	नेपाल	श्री तुल्सी प्रसाद न्यौपाने	सभापति जिल्ला विकास समिति संखुवासभा, कोशी अंचल, नेपाल

१८.	नेपाल	श्री रामशरण घिमिरे	सचिव काफ्ले सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह लामाटार, ललितपुर
१९.	नेपाल	श्री लाल कुमार के. सी.	सभापति दोलखा जिल्ला समिति दोलखा, जनकपुर अंचल, नेपाल टेलिफोन नं. ९७७-०४९-२०१४४(अ) ९७७-०४९-२०११४ (नि) फ्याक्स नं. ९७७-०४९-२०१३३
२०.	नेपाल	श्री कृष्ण प्रसाद सापकोटा	सभापति जिल्ला विकास समिति काभ्रेपलान्चोक, नेपाल टेलिफोन ९७७-०११-६१२४६
२१.	नेपाल	श्री गणेश प्रसाद तिमिल्सिना	सभापति जिल्ला विकास समिति पर्वत, गण्डकी अंचल, नेपाल टेलिफोन नं. ९७७-०६७-२०१४४ (अफिस) ९७७-०६७-२०२५८ (निवास)
२२.	नेपाल	श्री माधव पौड्याल	सभापति जिल्ला विकास समिति महासंघ, नेपाल (ए डि डि सि एन) जिल्ला कार्यालय, मानभवन, ललितपुर, नेपाल टेलिफोन नं. ९७७-०१-५२३४१०, २९०६०१ फ्याक्स नं. ५३३२१५
२३.	नेपाल	श्री ईश्वरा पोखरेल	अर्घाखाँची लुम्बिनी अञ्चल
२४.	नेपाल	श्री सविता पोखरेल	अर्घाखाँची लुम्बिनी अञ्चल
२५.	नेपाल	श्री राजेन्द्र पोखरेल	सल्लाहकार प्रजापति सामुदायिक वन सुरुङ्गा, भापा, नेपाल टेलिफोन नं. ०२३-२९२१८, २९२१५

२६.	नेपाल	श्री विजयराज पौड्याल	जिल्ला वन अधिकृत जिल्ला वन कार्यालय नुवाकोट
२७.	नेपाल	श्री महेशहरि आचार्य	जिल्ला वन अधिकृत जिल्ला वन कार्यालय सानोठिमी, भक्तपुर टेलिफोन नं. ९७७-१-६९०३११ फ्याक्स ९७७-१-२२७३७४
२८.	नेपाल	श्री सूर्यप्रसाद अधिकारी	कानून अधिकृत वन विभाग बबरमहल, काठमाडौं
२९.	नेपाल	श्री विन्दू कुमारी मिश्र	सहायक वन अधिकृत वन विभाग बबरमहल, काठमाडौं टेलिफोन नं. ९७७-१-२४७५९९ फ्याक्स नं. ९७७-१-२२९०९३
३०.	नेपाल	श्री प्रकाश माथेमा	अनुसन्धान (रिसर्च) अधिकृत भू-संरक्षण विभाग बबरमहल, काठमाडौं टेलिफोन ९७७-१-२२०८२८ फ्याक्स नं. ९७७-१-२२९०६७ इमेल: cftp@wlink.com.np
३१.	नेपाल	श्री किशोर चन्द्र दुलाल	सभापति जिल्ला विकास समिति तेह्रथुम, नेपाल टेलिफोन ९७७-०२६-६०१४५ ६०१४३ (निवास) फ्याक्स नं. ९७७-०२६-६०१३३
३२.	नेपाल	श्री कुमार भोमजन	उपसभापति छैमले गाउँ विकास समिति काठमाडौं मार्फत्-वाच (WATCH) पुरानो बानेश्वर, काठमाडौं

३३.	नेपाल	श्री वर्ण बहादुर थापा	वन्यजन्तु संरक्षण तथा राष्ट्रिय निकुंज विभाग बबरमहल, काठमाडौं टेलिफोन ९७७-१-२२०९११, २२०८५० फ्याक्स नं. ९७७-१-२२७८७५
३४.	नेपाल	श्री देबी अधिकारी	कोषाध्यक्ष सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह सिन्धुपाल्चोक टेलिफोन नं. ६१५३१
३५.	नेपाल	श्री जुनेली श्रेष्ठ	उपसभापति समाज सेवा परिषद् श्री ५ को सरकार नेपाल टेलिफोन नं. २१७३१, मकवानपुर जिल्ला
३६.	नेपाल	श्री सबिन्ना कुमारी भट्टराई	सचिव महिला तथा वातावरण केन्द्र नेपाल समाज सेवा परिषद् शाखा कार्यालय, जमजुङ टेलिफोन ९७७-०६६-२९४२२ केन्द्रिय कार्यालय, काठमाडौं ९७७-१-४११३०७
३७.	नेपाल	श्री विजय राज थेवे	सभापति जिल्ला विकास समिति ताप्लेजुङ टेलिफोन ९७७-०२४-६०१२४
३८.	नेपाल	श्री बालकृष्ण खत्री	पुदली वन उपभोक्ता समूह लामाटार गाउँ विकास समिति वार्ड नं ३, ललितपुर
३९.	नेपाल	श्री सानु कुमार श्रेष्ठ	सभापति जिल्ला विकास समिति काठमाडौं टेलिफोन ९७७-१-३१२०३१, ४२२९२९

४०.	नेपाल	श्री कुल बहादुर केसी	सभापति पाल्ते सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह लामाटार १, ललितपुर
४१	नेपाल	श्री कमला शर्मा	
४२.	नेपाल	श्री आरती श्रेष्ठ	पोखरा, कास्की
४३.	नेपाल	श्री दिलराज खनाल	अधिवक्ता अर्घाखाँची, सीतापुर-६ मार्फत्-एफ इ सि ओ एफ यु एन पुरानो बानेश्वर पि.ओ वक्स ५७२३, काठमाडौं टेलिफोन नं. ४८५२६३, फ्याक्स नं. ४८५२६२
४४.	नेपाल	श्री श्याम घिमिरे	सभापति बडीखेल गाउँ विकास समिति गोदावरी, ललितपुर

देशगत बाँडेर हेर्दा

देश	पुरुष	महिला	जम्मा	इसिमोड
बङ्गलादेश	१		१	६
भारत	१५	१२	२७	
पाकिस्तान	५	२	७	
नेपाल	३३	११	४४	
जम्मा	५४	२५	७९	
कूल सम्पूर्ण				८५

इसिमोडका सहभागीहरू

१. अनुपम भाटिया
२. गोविन्द श्रेष्ठ
३. त्रिभुवन पौड्याल
४. खगेन्द्र सिक्तेल
५. मृणालिनी राई
६. विष्णु के.सी.

परिशिष्ट ३
कार्यशाला गोष्ठीको कार्यक्रम

पहिलो दिन सोमबार १६ मार्च १९९८	
१४:००	आगमन र नाम दर्ता
१६:००	माटो उत्सव
	<ul style="list-style-type: none"> • सहभागीहरूद्वारा व्यक्तिगत परिचय • सहयोगी व्यक्तिहरूको / दोभाषेहरूको परिचय • कार्यशाला गोष्ठीको पृष्ठभूमि / उद्देश्य / प्रस्तावहरू • बसोबास व्यवस्थाका जानकारीहरू
१८:००	साँस्कृतिक कार्यक्रम-हरियाली समूह दाङ्गद्वारा मञ्जुल नेपालको साथ र उद्घोषणमा डिनर

दोस्रो दिन मंगलबार १७ मार्च १९९८	
०७:३०	ब्रेकफास्ट (बिहानको चियापान)
०८:३०	आगमन र नाम दर्ता
१०:००	उद्घाटन समारोह
	<ul style="list-style-type: none"> • स्वागत भाषण: इसिमोडका महानिर्देशक श्री इग्वर्ट पेलिङ्कबाट • स्वागत भाषण: यू एन डि पी, नेपालका उप-आवासीय प्रतिनिधि श्री केसाङ्ग छुङ्ग्याल्पाबाट • स्वागत मन्तव्य: जिल्ला विकास समिति महासंघका सभापति तथा जिल्ला विकास समिति ललितपुरका सभापति श्री माधव पौडेलबाट • स्वागत मन्तव्य: सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह महासंघ, नेपालका सभापति श्री हरि प्रसाद न्यौपानेबाट • भाषण: प्रमुख अतिथि, श्री ५ को सरकार, नेपालका स्थानीय विकास मन्त्री माननीय श्री गजेन्द्रनारायण सिंहबाट • मन्तव्य: श्री ५ को सरकार, नेपालका वन तथा भू-संरक्षण राज्यमन्त्री माननीय श्री भक्त बहादुर रोकायाबाट • संक्षिप्त मन्तव्य: देश-विदेशका प्रतिनिधिहरूबाट • धन्यवाद ज्ञापन • समूह तस्विर
११:४५	लञ्च (बिहानको खाना)
१३:००	पूर्ण सत्र
	सामूहिक छलफल "क्षितिजहरूको घेरा भन भन फराकिलो पाउँ हिन्दू कुश-हिमालयहरूको प्राकृतिक स्रोत तथा एकीकृत जिम्मेवारी चुनौतीहरू" सभापति: डा. मोहनमान सैजु

	वक्ताहरु पाकिस्तान: श्री हैदर खान, सदस्य नर्थन एरियाज काउन्सिल श्री शाफा अली, कम्युनिटी मोबिलाइजर, चाल्ट / चाप्रोट
	बंगलादेश: डा. एम. एम. खान, ढाका विश्वविद्यालय भारत: श्री रमेश शर्मा, उपनिर्देशक, यू.पि.ए.ए. राधा भाट, लक्ष्मी आश्रम श्री चण्डी प्रसाद भाट, दाशोली ग्राम स्वराज्य मण्डल श्री कुलभूषण उपमन्यू, नवरचना डा. वि. पि. मैथानी, एन.आई.आर.डी. नेपाल: श्री हरि प्रसाद न्यौपाने, सभापति, एफ इ सि ओ एफ यु एन श्री माया देवी खनाल, सभापति, हिमावन्ती
१८:००	हिमावन्ती-हिमाली क्षेत्रका सर्व साधारण महिलाहरुको प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन नेटवर्कको बैठक
१८:०० १९:००	फिल्म 'संसोधन' प्रदर्शन र छलफल
२०:००	डिनर (बेलुकाको खाना)

तेश्रो दिन बुधबार १८ मार्च १९९८	
०७:३०	ब्रेक फास्ट (विहानको चियापान)
०८:३०	पूर्ण सत्र
	बसोवास व्यवस्थाका उद्घोषणहरु पुनरावलोकन
०९:००	कार्यपत्र प्रस्तुतिका संयुक्त सत्र
	समूह एक • रमेश पहाडी, भारत • सुभाष मेन्दुपुरकार, भारत • हरिप्रसाद न्यौपाने, नेपाल
	समूह दुई • एस. श्रीधर र हेम गोइराला, भारत • अलि गोहर, पाकिस्तान • एम. एम. खान, बङ्गलादेश • दिल राज खनाल, नेपाल
	समूह तीन • कुलभूषण उपमन्यू, भारत • माधव पौडेल, नेपाल • राधा भाट, भारत • बि. पि. मैथानी, भारत
१०:३०	चिया / कफी
११:००	दर्पण समूहहरु

	पूर्ण र संयुक्त समूहद्वारा कार्यक्रम प्रस्तुतिमा उठेका सवालहरूमा चारवटा समूहहरूले छलफललाई निरन्तरता दिने ।
१३:००	लञ्च (विहानको खाना)
१४:००	बडीखेल सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, मास डाँडा गाउँ विकास समितिको स्थलगत निरीक्षणका लागि प्रस्थान
१४:४५	बडीखेलमा पुग्ने गा.वि.स. र वन उपभोक्ता समूहका प्रतिनिधिहरूबाट जानकारी स-साना समूह बनाएर सामुदायिक वन व्यवस्थापन निरीक्षण गर्ने
१६:००	चिया र खाजा
१६:३०	सर्वनाम सडक-नाटक "हाम्रो गाउँ, राम्रो गाउँ" प्रदर्शन
१७:३०	गोदावरी रिसोर्टका लागि प्रस्थान
२०:००	डिनर (बेलुकाको खाना)
२१:००	चिपको आन्दोलनको कथा बारे चण्डी प्रसाद भाटद्वारा स्लाइड प्रदर्शन

चौथो दिन बिहीबार १९ मार्च १९९८	
०७:३०	ब्रेक फास्ट (विहानको चियापान)
०८:३०	बडीखेलको स्थलगत निरीक्षणको बारेमा संक्षिप्त छलफल
०९:००	पूर्ण सत्र
	सभापति: गणेश प्रसाद तिमिल्सिना, सभापति, जिल्ला विकास समिति, पर्वत जिल्ला, नेपाल कार्यपत्रहरू नेपालको विकेन्द्रीकरणको कानून, वन कानूनहरूको तुलनात्मक विश्लेषण-नारायण बेलबासे र धुवेश रेग्मीद्वारा नेपालमा स्थानीय जिम्मेवारी र सामुदायिक वन व्यवस्थापन बीच सन्धिको सवाल र चुनौतीहरू-वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयका प्रमुख योजना अधिकृत अमृतलाल जोशीद्वारा छलफलकर्ताहरू कल्याण राज पाण्डे, पि डि डि पी सूर्य अधिकारी, कानून अधिकृत, वन विभाग, नेपाल र विजयराज पौड्याल, जिल्ला वन अधिकृत, नुवाकोट जिल्ला, नेपाल
१३:००	लञ्च (विहानको खाना)
१४:००	सरोकार समूहहरूको अध्ययन समूहहरूका लागि निर्देशनहरू
१४:३०	सरोकार समूह अध्ययन समूहहरू
	स्थानीय निर्वाचित नेताहरूको समूह समुदायमा आधारित सङ्गठनहरूको समूह गैर-सरकारी संस्था, सरकारी संस्थाहरू प्राज्ञ संस्था समूह
१६:३०	दृश्यावलोकन र किनमेलका लागि प्रस्थान
१९:३०	गोदावरी रिसोर्टका लागि दरवारमार्गबाट प्रस्थान
२०:३०	डिनर (बेलुकाको खाना)

१०.	नेपाल	श्री मुरारी खनाल	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह तामागढी, निजगड बारा, नेपाल
११.	नेपाल	श्री अम्बर बहादुर पहारी	सभापति मासडाँडा वन उपभोक्ता समूह बडीखेल, गोदावरी ललितपुर
१२.	नेपाल	श्री गणेश श्रेष्ठ	सभापति बोखिम गाउँ विकास समिति भोजपुर, नेपाल टेलिफोन नं. ९७७-०२९-२०२२६
१३.	नेपाल	श्री गुमनध्वज कुँवर	सभापति चौवासा गाउँ विकास समिति वार्ड नं-५, काभ्रेपलाञ्चोक टेलिफोन नं. ९७७-०११-६२०५४
१४.	नेपाल	श्री माया देबी खनाल	सभापति हिमावन्ती पुरानो बानेश्वर पि.ओ वक्स ५७२३, काठमाडौं टेलिफोन नं. ९७७-१-४८५२६३, फ्याक्स नं. ९७७-१-४८५२६२
१५.	नेपाल	श्री भीम लाल सुवेदी	एफ इ सि ओ एफ यु एन पुरानो बानेश्वर, काठमाडौं पि.ओ वक्स ५७२३, काठमाडौं टेलिफोन नं. ९७७-१-४८५२६३, फ्याक्स नं. ९७७-१-४८५२६२
१६.	नेपाल	श्री बहादुर रोकाया	सदस्य जिल्ला विकास समिति कंचनपुर, महाकाली अंचल, नेपाल टेलिफोन नं. ९७७-०९९-२११४७ फ्याक्स नं. ९७७-०९९-२११४८
१७.	नेपाल	श्री तुल्सी प्रसाद न्यौपाने	सभापति जिल्ला विकास समिति संखुवासभा, कोशी अंचल, नेपाल

परिशिष्ट ४

पञ्जीकरण

कार्यशालामा सहभागिताका लागि दर्ता गर्ने काम दिउँसो २:०० बजेदेखि गोदावरी रिसोर्टको सभा-कक्षको ढोका अगाडि शुरु भयो । सहभागीहरूलाई कोठा र साँचो उपलब्ध गराउन, तिनीहरूलाई कोठा-कोठामा पुऱ्याउन गोदावरी रिसोर्ट र इसिमोडका कर्मचारीहरूले मिलेर काम गरे । हिन्दू कुश-हिमालयहरूका मानिस र यसको दृश्य बुनिएको एक-एक वटा ब्रिफकेश सहभागीहरूले पाए । ब्रिफकेशसंग कार्यशालाको कार्यक्रम, इसिमोड सम्बन्धी सूचनाहरू, गोदावरी रिसोर्टको कार्यशाला-थलोका बारेमा बिस्तृत जानकारी पनि समावेश थियो । त्यो भन्दा बढी, सहभागीहरूलाई नेपाली पारम्परिक बुद्ध छापिएको कपडाले मोडिएको एउटा-एउटा चकटी पनि दिइएको थियो । अनौपचारिक छलफल अघि बढाउँदा बस्नका लागि सहज र सुविधायुक्त तरिकाले सबै सहभागीहरूले प्रयोग गर्न सकून भनेर भुईँमा अर्ध-गोलाकार रूपमा बसेर कार्यशाला संचालन गरेको थियो । नाम दर्ता गरिसकेपछि सहभागीहरूलाई चिया र खाजाका लागि र तीन भाषामा छापिएका, वरिपरि सजाएर राखिएका प्रकाशन सामाग्रीहरू सरसर्ती पढ्न निमन्त्रण गरियो । यी इसिमोडका विभिन्न प्रकाशनहरू विवाद निवारण र अरु सम्बन्धित विषयहरू थिए । धेरै सहभागीहरूले आराम गर्ने र एक अर्कासंग चिनजान गर्ने सुअवसर प्राप्त गरे ।

बसोबासका लागि पाँच-पाँच वटा कोठाहरू भएका स-साना घरहरूमा (कटेजहरू), अथवा सभा-कक्ष र डाइनिङ्ग हल भएकै मुख्य भवनको सबभन्दा माथिल्लो तल्ला कोठाहरूमा व्यवस्था गरिएको थियो । सहभागीहरूलाई कोठाहरू लिङ्गको आधारमा बाँडिएको थियो । तीनवटा स-साना घरहरू चाहिँ खासगरी महिलाहरूका लागि छुट्याइएको थियो । एउटै देशका सहभागीहरूलाई दुइटा अलग-अलग सुत्ने ओछ्यानहरू भएका (डबल बेडका) कोठाहरूमा राखिएको थियो तर स-साना घरहरूमा होस् अथवा फराकिलो गरी बस्न मिल्ने ठाउँहरू भएका जुनुसुकै कोठाहरूमा होस् फरक-फरक देशका नागरिकहरू एक अर्कासंग घुलमिल भएर प्रशस्त मात्रामा अन्तरक्रियाहरू गर्नु भनेर विशेष प्रयत्न गरिएको थियो ।